

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010-2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Albrechtová

Působení a vliv science fiction na společnost – jak se mění náš svět

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Soňa Štroblová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010-2014

BACHELOR THESIS

Barbora Albrechtová

**Effect and influence of science fiction to society – how to
change our world**

Praha 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Soňa Štroblová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 14.3.2014

Barbora Albrechtová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce paní PhDr. Soně Štroblové za její trpělivost, připomínky a lidskou starost.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá literaturou a filmem science fiction. Rozebírá historické souvislosti utvářející vývoj české vědeckofantastické literatury. Zahrnuje vybrané úseky období od počátků science fiction literatury do současnosti. Formuluje science fiction a vybrané styly tvorby. Analyzuje vliv science fiction na společnost a důležitost tohoto opomíjeného žánru pro její rozvoj.

Klíčová slova

Česká science fiction, fantastika, formování prostřednictvím science fiction, historie science fiction, robot, science fiction, umělá inteligence, vliv science fiction na čtenáře, vynálezci science fiction.

Annotation

The Bachelor Thesis deals with literature and film science fiction. It analyzes the historical context forming development of Czech science fiction. It includes selected sections of from the beginnings of science fiction literature to the present. Formulates science fiction and selected styles of. It analyzes the influence of science fiction on society and the importance for its development.

Key words

Czech science fiction, fiction, science fiction through the formation, history of science fiction, robot, science fiction, artificial intelligence, the influence of science fiction on readers, the inventors of science fiction.

OBSAH

ÚVOD	8
1 DEFINICE SCIENCE FICTION	9
2 SHRUTÍ ČESKÉ HISTORIE SCIENCE FICTION	12
2.1 Počáteční vývoj science fiction.....	12
2.2 Science fiction ve válečném období	13
3 POLITICKÉ LADĚNÍ SCIENCE FICTION	15
4 MINORITY V SCIENCE FICTION	19
5 SOUČASNOST	23
6 VYBRANÉ OSOBNOSTI SCIENCE FICTION	26
6.1 Jules Verne (1828 – 1905); Francouz	26
6.2 Isaac Asimov (1920 – 1992); Američan	28
7 SCIENCE FICTION VE FILMU	31
7.1 Cesta na měsíc (1902, Georges Méliès; Francie)	31
7.2 Kabinet doktora Caligariho (1919, Robert Sieně; Německo).....	31
7.3 Metropolis (1926, Erich Sommer; Německo).....	32
7.4 Hvězdné války (1977, George Lucas; USA)	32
7.5 Matrix (1999, Andy Wachovski, Larry Wachovski; USA)	33
7.6 Červený trpaslík (1988 – 2012, Rob Grant, Douglas Naylor; VB)	34
7.7 Vetřelec (1979, Ridley Scott; Velká Británie).....	35
7.8 Terminátor (1984, James Cameron; USA)	35
8 KULTOVNÍ SCIENCE FICTION V LITERATUŘE	36
9 ZHMOTNĚNÁ SCIENCE FICTION	38
10 JAK SE MĚNÍ NÁŠ SVĚT	42
10.1 Popularizace vědních oborů.....	42
10.2 Motivující science fiction	42
10.3 Science fiction v každodenním životě	43
10.4 Kybernetika.....	44
10.5 Nové generace.....	45
10.6 Cesta na Mars.....	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49

ÚVOD

Autorka práce si vybrala téma „Působení a vliv science fiction na společnost – jak se mění náš svět“ z důvodu jeho aktuálnosti a jak se domnívá nedostatečné pozornosti k příslušné literatuře jak ze strany široké veřejnosti, tak učitelů na základních a středních školách v České republice. Aktuálnost tématu dokládá uskutečňování vizí budoucnosti, dříve zobrazených jak ve filmu, tak v knize. Cílem práce bude shrnutí historického vývoje science fiction v určitých úsecích v rámci České republiky při připomenutí vybraných zahraničních autorů a popsání možného vlivu na vývoj naší společnosti. Východiskem pro zpracování je odborná literatura zaměřená na toto téma, filmové dokumenty, odborné časopisy, rozhlasové hry. Autorka bude analyzovat dějiny science fiction na základě literatury. Popsány budou osobnosti, její hlavní témata a příklady uskutečnění vizí z oblasti science fiction.

S vývojem české science fiction samotné, úzce souvisí historický politický vývoj. K jejímu rozvoji u nás, paradoxně přispěla druhá světová válka. Drtivá realita doby, vedla autory k zamyšlení se nad budoucností a následky technického pokroku. Elektrifikace a zvýšení výroby při jejím zjednodušení, vedlo ke snadnějšímu zbrojení a navýšení státních prostředků. Tyto prostředky byly zneužívány a lidstvo se střetlo s nacismem. V této době byl posun v science fiction zcela zastaven, a zanechal v autorech utopické smýšlení. Zatímco dnes, můžeme svobodně publikovat a věnovat se svým zájmům, i v dobách minulého režimu byly možnosti značně omezené. Science fiction byla zneužívána v normalizační době komunistického režimu minulého století k propagandě ideologických myšlenek doby, následkem čehož vědeckofantastická literatura stagnovala. Pozdější uvolněnější vývoj vedl k vzniku fandomu, který přečkal i rok 1968. Největšího rozmachu u nás se vědeckofantastická literatura dočkala až po sametové revoluci. S jejím dalším rozvojem souvisel především vliv západních zemí a atmosféra beze strachu. Science fiction se dočkala i optimistického ladění a začaly se rozvíjet její sub-žánry .

1 DEFINICE SCIENCE FICTION

Science fiction, nebo-li vědeckofantastická literatura je zobrazením nástroje k rozšíření poznání člověka. Spojením vědy, logiky a aktuálně uznávaných tezí tvořících mantinely nám doposud známého světa s fantazií, získává lidstvo možnost utvářet obraz budoucnosti a krůček po krůčku ji realizovat. „*Fantastické myšlení by nemohlo plnit svoji funkci, kdyby lidská psychika nebyla vybavena ještě jednou významnou schopností – vírou.*“¹ Fantastika je výpovědí o světě, jež konfrontuje lidské poznání a praxi s představami.

Vědeckofantastická literatura se odehrává ve skutečnosti, s níž se lidé doposud nestřetli – v minulosti, přítomnosti či v budoucnosti. Hlavním rozdílem mezi reálným a nereálným je zde námět, dosud ve skutečném světě neuskutečněná myšlenka obsažená v díle. Jedná se o setkání s neznámou formou života, neexistujícím zařízením, nadlidskými schopnostmi, experimentem jež nebyl dosud proveden. Setkáváme se s dosud neuskutečnivší změnou celosvětového významu a dopadu – katastrofou, válkou, epidemií a dalšími událostmi.

Pojem science fiction je připisován H. Gernsbackovi. Fantastická literatura jako taková, nemá dostatečně zakotvená pojmosloví, přičemž akademická veřejnost i literární kritika je dosud v živé diskuzi stran terminologických zvyklostí.

Pro lepší pochopení *Science fiction*, předkládá autorka výčet vybraných literárních pojmů ustálených v českém a anglickém jazykovém prostředí a jejich nástinný popis.

Antiutopie, dystopie

SF příběh mající povětšinou za úkol varovat čtenáře před hypotetickým směrem vývoje naší společnosti – představující civilizaci, teoreticky horší než je naše.

Fantasy

---

¹ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 22. ISBN 8085364573

V prostředí anglickém zastřešujeme tímto pojmem veškerou fantastickou literaturu. Užším pojetím pak zdůrazňujeme neopominutelnou složku fantasy – nevysvětlitelný přírodní úkaz či nadlidské schopnosti, velmi často zřejmý a viditelný projev magie samotné. Nelogičnost a neracionalita užitých prostředků, postav, událostí odlišuje fantasy od science fiction.

Hard SF

Tímto termínem rozumíme klasickou tradiční SF literaturu opírající se o poznatky zejména fyzikálních věd.

Heroic fantasy

Heroic fantasy se odehrává v imaginárních světech za přítomnosti magie a čarodějnictví s důrazem kladeným na boj.

High fantasy

Nepříliš ujasněný pojem žánru literatury *fantasy* soustředící se na sílu a poselství příběhu při napínavých scénách se sklony k dobrodružné lehčí literatuře, zejména mytický rozměr obsahu.

Horror

Horror je příběh definovaný svou estetickou stránkou, nikoliv obsahovou. Horrorem rozumíme příběh předkládající nám atmosféru strachu, napětí a děsu. Hororové dílo může být realistické či nadpřirozené. Autoři SF se často uchylují k tomuto ladění příběhů.

Kyberpunk

Kyberpunková díla jsou psána tvrdým stylem za hojného užití slangu vyznačující se vnitřním nábojem a energicky navazujícím dějem. Kyberpunk bývá zaměřený na okraj společnosti, soužití člověka se stroji, klade důraz na orientaci a pohyb ve virtuálním prostoru počítačových dat, upozorňuje na celosvětovost problémů. Tato četba palčivým způsobem předkládá problémy vztahů vlád, jednotlivců i nadnárodních korporací, jsouce součástí postmoderní literatury.

Nová vlna

Novou vlnou označujeme směr části britské a americké SF v šedesátých letech dvacátého století. Myšlenkou této odnože SF se zdá být zejména touha odlišit se, vzepřít doposud ustáleným pravidlům psaní v rámci tohoto žánru, bránice se kategorizacím a propojující metaforu s psychologií, vtipem, silným vlivem let šedesátých. Spatřujeme zde pesimismus, silný vliv kultury revoluce při obohacení a uvolnění žánru, které v extrémních případech vedlo až k jeho nečitelnosti.

Novelizace

Novelizace filmového díla, tedy jeho románový přepis. Ve Spojených státech amerických je zavedenou praxí současně s významnými filmy uvést do prodeje i jejich novelizaci, u nás se tento doposud střízlivý trend zvyšuje.

Soft SF

Soft SF zahrnuje příběhy založené na vědách, jakými jsou biologie, psychologie, ekologie, antropologie, lingvistika a jim podobné. Jedná se o zastaralý pojem, jež pozbyl významu z důvodu zevšeobecnění science fiction jako takové.

Utopie

Autor v utopickém díle popisuje společnost, jež vytvořil jako dokonalou, s ideálním zřízením, při jejím umístění do neexistující či neznámé reality.

Vesmírná opera

Termín původně označující vyčpělé a překonané druhy SF odehrávající se ve vesmírném prostoru. Dnes takto převážně označujeme díla zaměřená na meziplanetární konflikty.

2 SHRUTÍ ČESKÉ HISTORIE SCIENCE FICTION

2.1 Počáteční vývoj science fiction

Česká literatura se připojila k později polarizované fantastice na směry „vernovské“² a „wellsovské“³ v devatenáctém století, respektive jeho druhé polovině zatímco v zahraničí se dostávala do povědomí lidí jména spisovatelů, označovaných za velikány, jmenovitě například Edgar Allan Poe, Mary Shelley a Jules Verne.⁴

Diskutabilním prvním utopistickým dílem v Čechách se zdá být dílo Jana Amose Komenského Labyrint světa a ráj srdce (1623), diskutabilní z důvodu jeho neuznávání v zahraničí a naopak respektování u nás. Později v době romantismu se stává pro fantastiku typickým dílem této doby román Pekla zplození (1853 časopisecky) Josefa Jiřího Kolára. Odehrává se v době Rudolfa II., přičemž část fantastickou zde představuje alchymie. V pozdější době známé vynálezem parních strojů a elektřiny byl vývoj techniky pozitivně popisován pouze žurnalisty, literární tvůrci se drželi podezřívavého postoje a věnovali se konfliktním motivům což dokazuje strach a všeobecnou tenzi té doby z neznámého.

„Fantastika včetně české vznikala v devatenáctém století v dotyku s přírodními vědami a technikou pod vlivem jakési fascinace nebo přinejmenším živého zájmu. Nebyla to však fascinace a zájem naveskrz pozitivní. Naopak autor fantastiky rád staví vědce a technika leckdy až do démonického světla.“⁵

Dokonce i Jules Verne popisoval ve svých dílech vědce a vynálezce téměř coby blázny, postavy mimo zákon a podivíny ačkoliv měl vůči vědě a technice jeden z nejvíce kladných vztahů.

---

² Směr vernovský – SF literatura zaměřená do vnějšího světa vědy a techniky

³ Směr wellsovský – SF literatura zabývající se zejména vnitřním světem člověka a jeho konfliktů

⁴ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 12. ISBN 8085364573.

⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 13. ISBN 8085364573.

2.2 Science fiction ve válečném období

V rámci kultury započalo nové století až s koncem první světové války. Zdá se že právě tato válka otevřela oči i spisovatelům nestojícím o tematiku vědecko – technického pokroku. „*Světový konflikt a politické zvraty válku následující znamenaly obrovský impulz k rozvoji literární fantastiky jako samostatného žánru. Platí to pro světovou fantastiku obecně a česká literatura není výjimkou.*“⁶ Fantastice se věnovala hrstka autorů nezávisle na sobě, bez konzultací svých vizí. Humanista Karel Čapek sdíleje postoj Jana Amose Komenského stavěl především lidský rozměr a souznění lidských vztahů. Stroje spatřoval jako okrajové a nutné.

Apokalyptické vize tehdy předkládal i významný český spisovatel Jan Weiss, proživší druhou světovou válku na vlastní kůži. „*Vidiny z tyfových horeček, jež ho málem zahubily v ruském zajateckém táboře, mu byly inspirací k vizionářské tvorbě, vrcholící ve varovném románu *Dům o 1000 patrech.**“⁷ První zkušeností žánrově zaměřeného science fiction prošli spisovatelé jakými byli například Joe Bernardský, Marie Grubhoferová, Jiří Parma, Adolf B. Šťastný či Karel Hloucha. Narozdíl od ostatních dostáli cíle čtenáře pobavit specifickými prostředky science fiction nikoliv náhodou.

Ve světě dosud fantastika nepožívala zaslouženého respektu ani vyhraněnosti odbornou literární společností určeného. SF byla záležitostí úzkého okruhu čtenářů i spisovatelů nabírající na tvořivé stránce a líbivosti v neviditelném pozadí konzumu běžných spotřebitelů. V prostředí českém můžeme pro srovnání uvést Rodokapsy. České podhoubí fantastiky se rovnalo ostatním ničeho si nevyčítaje. Pohybujeme se v době westernů a kriminálních příběhů případně leteckých románů.

Fantastika byla obestřena lákadlem nepochopeného a nevysvětleného. Zmíněné období v literatuře odráželo poválečnou náladu a meziválečný rozvoj a prudký růst vývoje průmyslové velkovýroby. Příroda byla nemilosrdně vytěžována a ničena, čehož

---

⁶ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 14. ISBN 8085364573

⁷ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 15. ISBN 8085364573

využívali političtí dravci z řad komunistů a fašistů. Opět se dostáváme k prohloubení přesvědčení humanitně smýšlejících odpůrců – intelektuálů přistupovat negativně vůči vědě a technice dajíce jim možnost lépe argumentovat. V této době Wells ve svém díle *Stroj času* rozvedl otázky dané situací do olbřímích rozměrů.

Široká veřejnost dosud nebrala vědu coby určující sílu průmyslu a přehlížela její pozitivní aspekt a vliv na život. Prostředí v Čechách po skončení hospodářské krize třicátých let ovlažilo na scénu vstoupivší J. M. Troska jež je z pohledu sci-fi považován za nejvýznamnější postavu tohoto období. „*Trilogie Kapitán Nemo záměrně navazuje na Vetnuv odkaz a v následující trilogii Zápas s nebem dostal Troska SF tam, kde je její hlavní domov, do kosmu.*“⁸

Troska je považován za spisovatele jež naučil české čtenáře číst science fiction. Na dílo Trosky později navazovalo autorské duo Čeněk Charous a Rudolf Faukner publikující z většiny pod spisovatelským pseudonymem Rudolf Fauchar. „*Ve fantastické motivice se drželi mnohem více při zemi, zřejmě pod narůstajícím vlivem komunistické kulturní politiky, která odsuzovala sci-fi jako zavrženěhodný pakulturní jev, odporující zdravému rozumu, a tudíž škodící lidu.*“⁹ Sám Troska byl z politických důvodů coby spisovatel likvidován.

---

⁸ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 16. ISBN 8085364573

⁹ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 16. ISBN 8085364573

3 POLITICKÉ LADĚNÍ SCIENCE FICTION

S výjimkou režimu Castra na Kubě totalitní režimy dvacátého století SF potírali. Rok 1948 u nás přinesl sovětskou kulturní politiku mnohdy ještě zatvrzelejší než v samotném Rusku. Fantastika se zastavila až do pádu stalinismu v polovině padesátých let. „Režim přešel od prvoplánového fyzického teroru k jemnějším metodám. Jeho propaganda budovala image komunistické společnosti, jež byla představována jako realizátorka gigantických vědecko – technických projektů. Vycházela z teze, že chaotický kapitalistický řád není schopen mobilizovat a koncentrovat dostatek sil na dlouhodobé projekty celoplanetárního významu. Princip pro zisk podle této propagandy znemožňoval západním zemím Západu racionální dlouhodobé plánování, nezbytné k tak složitým a na zdroje náročným podnikům, jako jsou kosmické texty.“¹⁰

Prognosticky zaměřená science fiction byla podporována coby nástroj propagandy v režimu sám sebe představujícím coby nenahraditelného jedinečného tlumočnicka vědeckého názoru na světové úrovni. Došlo k vytvoření nikdy nenaplněné oficiální objednávky společenského záměru a významu. Komunistická ideologie se potýkala s problémem prokázat skutečnou funkčnost tohoto sebezprezentačního modelu. Za vlády komunistického režimu došlo k vytvoření pouze jedné všeobjímající komunistické utopie, Jefremovova Mlhovina v Andromedě (1957, česky 1960). Snahy o propojení science fiction do proklamace režimu byly neúspěšné a v rámci pokračujícího vývoje této literatury se SF stala trpěnou omezenou zábavou pod drobnohledem ze strany úřadů a dohlížitelů na zachování myšlenek režimu.

Za průkopníka znovuoživení scifi u nás je považován Vladimír Babula, inspirovaný Rudolfem Faulknerem. Jeho fantastické příběhy na pokračování vycházely v časopisech Věda a technika mládeži a Pionýr. Hovoříme o dílech Planeta tří sluncí, Přátelé z Hadonoše a Signály z vesmíru. Ohromný úspěch v roce 1954 až 1956 zavedl jejich pozdějšímu knižnímu vydání. Trilogie Přátelé z Hadonoše Vladimíra Babuly bylo

---

¹⁰ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 17. ISBN 8085364573

nadmíru propagandistické dílo. V jeho třetím díle bylo užito natolik protizápadního ladění že k jeho knižnímu vydání nedošlo.

„Propagandistický dopad těchto děl nelze podceňovat, tím spíš, že vývoj raketové techniky a kosmonautiky, vrcholící ve vypuštění prvního Sputniku a kosmické cestě Gagarinově, dával výchozím tezím zdánlivě za pravdu. Mladí čtenáři ovšem nečetli Lema, Babulu, Běhounka a později Strugacké kvůli propagandě a sami autoři omáčku propagandy dávali jen z nutnosti, ne z přesvědčení.“¹¹

V prostředí kde vládl optimismus co se technologií a vývoje týče, příslibu atomové energie a meziplanetárních výprav a následnému bohatství na poli pokroku mladá generace vnímala s potěšením dobrodružství a romantické ladění uprostřed této literatury. Science fiction brzy nemohla nadále plnit svou politicky podpůrnou funkci nejen u nás, ale i v celém Sovětském svazu a Polsku. V roce 1958 Nesvadba vydal svou první povídkovou sbírku Tarzanova smrt následovaná sbírkou druhou Einsteinův mozek (1960) a povídkou Ostrov pirátů vydané v americkém Magazínu of Fantasy and Science Fiction..

Z hlediska obsahové kvality se Nesvadba razivší filozoficky laděnou vědeckofantastickou literaturu nejen u nás, ale i ve světě a ihned se dostal na svou neodpiratelnou světovou úroveň spisovatele. *„Pro vývoj žánru SF u nás má Nesvadba klíčový význam. Babula s Běhounkem navázali na násilně přetrženou tradici žánrové science fiction určené mládeži, zahájené v předchozí etapě Troskou a Faulknerem. Po této stezce sepo nich vydalo už jen málo autorů, z nichž nejvýznamnější je samozřejmě Ludvík Souček, autor rozsáhlého díla, z něhož v této souvislosti budu jmenovat alespoň trilogii Cesta slepých ptáků (1964 – 1968). Ovšem i on časem opustil styl čisté science fiction a věnoval se spíš pseudovědě a spekulativně laděné SF.“¹²*

---

¹¹ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 17. ISBN 8085364573

¹² ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 18. ISBN 8085364573

Jeho dílo je založeno na pochybnostech nad etickými aspekty vědy a techniky. Na těchto hranicích se ovšem zastavil, nenásledoval tedy bratry Strugacké, kteří se propagátorů komunismu stali kritiky totalitních systémů. V tomto ohledu je blíže Stanislavovi Lemovi, který tak rychle přešel z polohy propagandisty a věnoval se spektakulativní próze filozofující o mezích vědeckého poznání. O politickou laděnou antiutopii se úspěšně pokusil Čestmír Vejdělek v románu *Návrat z ráje* (1960 časopisecky, 1961 knižně) a zejména pak Jiří Marek románu *Blažený věk* (1968).

Fantastika respektive její vývoj v tomto období je zrcadlem v posunech v myšlení společnosti vystavené působení totalitní ideologie. *„Společenská objednávka futurologické propagandy, jež byla fantastice svěřena, byla naplněna jen v rané fázi. Autoři přešli ke spekulaci na ideologii nezávislé, v krajních případech ke spekulaci kritické. Bylo to umožněno obecnou politickou atmosférou, která byla prodchnuta iluzí o tajících ledech, kdy snilkové z obou antagonistických táborů se opájeli vidinou teorií konvergence systémů. Režim se v této době choval ke sci-fi více méně vlídně. Běhounek i Souček byli oficiálně uznáváni jako přední autoři knih pro mládež a jejich rukopisům byla věnována velká ediční péče. Právě tak Nesvadba byl uznáván i oficiální kritikou, zejména poté, kdy se mu podařilo uzavřít tvůrčí kompromis s mainstreamovou obecnou literaturou.“¹³*

V tomto období přetrvávala izolace od západní, zejména americké produkce. Adolfem Hoffmeisterem sestavená *Antologie Labyrint* byla výjimkou. Z produkce USA byl na náš trh připuštěn pouze Ray Bradbury, jehož *Mart'anské kroniky* (1950, česky 1959) byly označeny za kritiku kapitalistického systému. Čtenáři u nás měli být izolováni od Zlaté doby v západních zemích a nastávající Nové vlny. V tomto období s nejednoznačnými referencemi docházelo ke kvalitativním změnám. *„Nástup dvou velkých osobností Josefa Nesvadby a Ludvíka Součka patří k nepopiratelným kladům. Science fiction se prosadila v literárním kontextu jako svébytný žánr, ve svých špičkových projevech schopný produkovat díla významem přesahující žánrové hranice. Vytvořil se základní*

---

¹³ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 18. ISBN 8085364573

kádr čtenářů SF, kteří se stali jeho fanoušky a podporovateli.“¹⁴ Žánr science fiction nebyl dosud natolik obsáhlý aby zaujal širší veřejnost svou kvalitní částí. V druhé polovině šedesátých let ustupoval zájem čtenářů o science fiction literaturu.

Díky dočasnému naplnění už tak nízké poptávky Běhounkem či Babulou klesl zájem o dobrodružnost a romantičnost žánru. Nejvážnějších fanoušků science fiction nepřibývalo a jejich pevné jádro se zdálo býti příliš malým. Vycházející projekty science fiction měly krátkou životnost. „*Česká science fiction by k dalšímu rozvoji potřebovala impulz, v ideálním případě transfuzi americké SF. Ten se však nedostavil. Místo něho přišel impulz se záporným znaménkem, invaze sovětských tanků v srpnu 1968.*“¹⁵

---

¹⁴ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 19. ISBN 8085364573

¹⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 19. ISBN 8085364573.

4 MINORITY V SCIENCE FICTION

Politika normalizace u nás přinesla v polovině sedmdesátých let úpadek science fiction. Relativní tolerance stran ideologie z minulého uvolněnějšího režimu byla nahrazena vysoká stálá ostražitost. Navzdory výjimkám vyšlým v této době, mezi něž řadíme povídky Václava Kajdoše a Jaroslava Zýky pokračovala stagnace autorů i čtenářů. Rokem 1976 se začalo toto literární prostředí pozvolna probouzet.

Vyšla kniha povídek Experiment pro třetí planetu (1976) Jaroslava Veise. „*Už sám vznik knihy byl charakteristický pro tuto etapu. Veis se dostal ke sci-fi jako překladatel z angličtiny a popularizátor vědy. Na sbírce s ním spolupracoval Alexandr Kramer, jeho spolužák z novinářské fakulty (stejně jako Ondřej Neff a Zdeněk Rosenbaum). Kramer byl ve své době špičkový znalec angloamerické SF, zvláště pak Nové vlny. Knihu redigoval Vojtěch Kantor, který jasně vycítil, že s Veisem a Kramerem vchází do literatury něco nového a v následujících letech vydávání SF aktivně podporoval. Šťastným spojením sobě si blízkých osobností nastal tvořivý proces, který vyústil do konstituce jedné autorské generace v žánru SF.*“¹⁶Tato etapa se stala přelomovou díky novému trendu spisovatelských osobností SF které spolu začali spolupracovat na základě vzájemně vytvořených vazeb. Vyvrcholením osmdesátých let se Zítkové. Kantor v odpovědi na to sestavil dvoudílnou antologii Železo přichází z hvězd a Lidé ze souhvězdí Iva (1983), v souvislosti s níž hovoříme o antologii fundamentálního významu.

Mezi autorskou generaci té doby mezi níž řadíme například Kramera, Zdeňka Zvoného, Eduarda Martina a Ladislava Szalaie, se připojila Ludmila Freiová. V průběhu následujících osmdesátých let vzrostla obliba science fiction do té míry, že zaujala i některé mainstreamové autory.

---

¹⁶ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 19. ISBN 8085364573

Vladimír Páral vydal čtyři science fiction romány. Parafrázoval čapkovské téma sepsáním *Válka s mnohozvířetem* (1983) označované velmi kladně, avšak bez uznání nejvěrnějších přívrženců žánru. Nová vlna byla podporována nakladatelskými redaktory zvětšujícího se počtu nakladatelství. Nakladatelství Albatros díky Mileně Karlové a Haně Kraubnerové začalo vydávat první teoretické práce. Vyšla *Vědeckofantastická literatura* Miroslavy Geniové, *Něco je jinak* (1981) a *Všechno je jinak* (1986) od autora Ondřeje Neffa spolupracujícím na zmiňované druhé práci s Alexandrem Kramerem. Ke konci této etapy připadl do skupiny redaktorů podporujících science fiction i Pavel Kosatík s týmem Středočeského nakladatelství, zvláště pak Ivan Kruis a Ladislav Horáček. Skupina autorů a redaktorů fungovala vzájemným ovlivňováním se tvůrčím způsobem.

Mezi autory utvrzovala vazby generační blízkost. V této době ožil fandom, vzniknuvší také díky Ludvíkovi Součkovi, který než zemřel v roce 1978 otiskl v *Literárním měsíčníku* stať *Přímluva za budoucnost* (1978/6), která se stala jeho odkazem i programem celé této etapy v literatuře science fiction. V *Přímluvě za budoucnost* (1978/6) Ludvík Souček formuloval několik cílů pro českou science fiction. Nabádal k vytvoření samostatné edice či edic, specializovaného literárního časopisu i ustavení společenství fanoušků žánru. Jaroslav Veise tuto stať zpopularizoval, daje tak podnět k založení prvního klubu později následovaného vznikem dalších klubů fanoušků nejen na půdě *Matematickofyzikální fakulty* v roce 1979.

Úkolem a přirozeným vyústěním vycházejícím ze sdružování lidí se stejnými zájmy bylo nutkání kritizovat, hodnotit a reagovat. Klub při *fakultě chemicko – technologické* vyhlásil v roce 1981 celostátně uznávanou soutěž o *Cenu Karla Čapka pro začínající autory SF*, umožňující zviditelnění novým talentům.

Setkáváme se s autory intelektuálních grotesek Janem Hlavičkou a Ivanem Kmínkem. Někteří z fandomových autorů stále tvoří, jmenovitě například František Novotný, Josef Pecinovský a Vilma Kadlečková. *„Cíle formulované Součkem se všechny skupiny, tedy autoři, redaktori i fandom, snažily postupně realizovat. Absenci specializované edice nahrazovaly relativně četné antologie, přičemž svazky publikované*

*Ivem Železným ve Svobodě předznamenaly jeho gargantuovský přístup k ediční činnosti, již po revoluci realizoval ve svém vlastním nakladatelství. Pokusy o ustavení edic se realizovaly až na sklonku éry komunistického režimu v Odeonu a Středočeském nakladatelství. Přišly ovšem příliš pozdě na to, aby měly nějaký vliv. Podobě dopadly pokusy o založení časopisu. Polská Fantastika a maďarská Galaktika byly nedostižitelné vzory.*¹⁷ Nepravidelně vycházel časopis Ikarie XB 1 až 4 vedený Alexandrem Hlinkou a Jaroslavem Olšou Jr., jež se nejvíce přiblížil dnešním science fiction magazínům.

Obsahově science fiction odpovídala základům z padesátých a šedesátých let položeným Josefem Nesvadbou a s navazujícím vlivem let sedmdesátých a Veise s Kramerem. „Šlo o prózu spekulativní, které zpravidla nešlo o dramatický příběh a už vůbec ne o vědecko – technickou prognostiku. Převládá groteskní nadsázka, někdy filozofická nostalgie, která je zejména v Novotného díle mimořádně podmanivá. Prognostickou hard core science fiction zde takřka nenajdeme, výjimku tvoří snad jen román – reportáž Karla Pacnera Cesta na Mars.“¹⁸ Ve směru společenské kritiky došel nejdál Ivan Kmínek v antiutopickém románu Utopie nejlepší verze (fandomově šířen 1987, knižně vydán 1991). Toto dílo není označováno za jednoznačně antirežimní z důvodu opatrnosti a strachu při postupu psaní v době kdy k takovému postupu již nebyl takřka důvod. Autoři neviděli význam dál takto psát a soustředovali se na lidský úděl a celkově civilizaci z měřítka všeobecnosti. Skepticismus k vývoji lidstva se stal nevědomým pojítkem nás i svobodného Západu s ostatními státy sovětského bloku.

Události spojené s nástupem jedné autorské generace a vznikem fandomu jsou rozmanité, zato duchovní obsah je slabší a výsledky diskutabilní. „*Vzednutí vlny tvorby SF koncem sedmdesátých let nebyl ani tak výsledek čtenářského zájmu (jako tomu bylo na Západě po senzačních úspěších filmové tvorby, zejména trilogie Hvězdných válek a filmu E.T.), ani to nebyla součást myšlenkových posunů v oblasti kultury (což byl případ tzv. Nové vlny anglo – americké SF) a už vůbec ne zásadní civilizační impulzy (tak*

---

¹⁷ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 20. ISBN 8085364573

¹⁸ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 20. ISBN 8085364573

*chápu vlnu amerického kyberpunku). Chápu ji jako reakci na post – normalizační suchopár, kdy se ve sterilním prostředí prostém jakýchkoliv duchovních vzruchů dala dohromady skupina lidí nadaných jistým druhem smyslu pro spekulativní myšlení.*¹⁹Toto období bylo pro science fiction nejdůležitějším z hlediska vzniku tvůrčí a čtenářské stále se rozrůstající platformy.

---

¹⁹ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 21. ISBN 8085364573

5 SOUČASNOST

Začátek nové éry vývoje science fiction se datuje vznikem Syndikátu autorů fantastiky (SAF) a Asociace fanoušků SF (AFSF) počátkem roku 1990. Syndikát vznikl díky všeobecnému přesvědčení o zvláštním režimu, jež bude následovat reálný socialismus pro umožnění fungování science fiction v rámci společenských organizací. Jediným orgánem SAF je označen měsíčník *Ikarie*, který tuto funkci nijak nevyužívá vzhledem k nenastalé existenci podmínek pro potřebu a fungování SAF a AFSF. Asociace přežila ve formě vydavatelské a distribuční společnosti.

Tržní prostředí prošlo změnou. „*Nikdy v minulosti nevycházelo tolik SF titulů jako nyní. V osmdesátých letech bylo v Československu podle odhadu knihkupců asi čtyřicet tisíc stálých čtenářů SF, kupujících takřka všechno, a náklady některých děl se pohybovaly kolem statisícové hranice. Hlad po atraktivních novinkách byl vystřídán nesmírným publikačním boomem. Ediční činnosti se ujali někdejší fanové, Tomáš Jirkovský (*Laser*), Egon Čišeny (*KJV*), Jindřich Smékal (*AF 167*), Vlado Ríša (*Golem Ríša*), kromě nich ovšem i Václav Soukup (*Winston Smith*), Ladislav Peška (*Slan*), Roman Sochor (*Hepterida*), Zdeněk Rampas (*Nová vlna*) a další.*“²⁰ V dnešní době nadprodukuje procházíme prodejní krizí z toho vyplývající. S pádem režimu se otevřel prostor a po revoluci vydali své samostatné knihy autoři z řad fandomu. Jan Hlavička vydal své dvě sbírky povídek *Panelfixn* (1990) a *Hurá, hřbitov jede* (1991).

Velkého uznání došel román Jaroslava Jirana *Živé meče Opravu* (1992), znějící dobrodružstvím s prvky hard – core science fiction a akčním stylem. Jiří Procházka proslulý ve fandomu jako představitel kyberpunku u nás se dostal do spektra zájmu čtenářů. „*Chvilku se zdálo, že dojde ke generačnímu vystřídání. Ukázalo se však, že nešlo o novou setbu, nýbrž o sklizeň už mnohem dříve zasetého. Autoři dovedli v knihách publikovaných po revoluci do konečné formy to, na čem dlouho pracovali ve fandomovém přítmí, a dělá jim potíže v nastoupené dráze systematicky pokračovat.*

---

²⁰ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 22. ISBN 8085364573

*Tento dojem mohou ovšem sami rázně rozptýlit, přinejmenším jak Jiran, tak Walker – Procházka na dalších románech pracovali. Jednu nepopiratelnou zásluhu tato autorská vlna navždy má. Díky jí česká SF poprvé ve svých dějinách navázala na tvůrčí proudy fantastiky světové.*²¹ Za významné fandomové průkopníky kyberpunku označujeme Petra Hetešu a Karla Veverku.

Žánru science fiction se také dotklo feministické hnutí. Jmenujme autorky Carol Biedermannová a Eva Hauserová. Biedermanová vešla ve známost povídkou Oni (Ikarie 1991/3), jejím nejvýznamnějším dílem byla Cvokyně (1992).

Novátorstvím na české scéně bylo publikování fantasy literatury, které ji celou ovládlo. „*V současné době tedy fantazijní a antiscientický proud má na vrch, zdá se dokonce, že nejen kvantitativně, i kvalitativně. Věda jako by přestala autory vzrušovat a inspirovat a čtenáře zajímat, natož pak bavit. Literatura od níž si někteří slibovali že bude hrotem oštěpu a pomůže sloučit kulturu s civilizací, se vrací k mytickým kořenům. Klasická žánrová science fiction však nezůstává zcela opomenuta. Věnuje se jí například Ondřej Neff v trojdílném cyklu Milénium (1992, 1994, 1995), v četných románech Josef Pecinovský a také nestor mezi aktivními autory SF Jaroslav Velinský.*“²²

Science fiction dnes ve století jedenadvacátém zůstává stále skryto v pozadí širší literatury. Setkáváme se převážně s literaturou fantasy. Nejnovější trendy mezi mladými zahrnují příběhy romantického ladění o upírech, vlkodlacích, zombiích, obecném snění o čisté nerealitě či alternativách budoucnosti. V praxi se s čistě vědeckofantastickými díly setkáváme pouze opět ve fandomu. Navzdory dřívějším odhadům o sloučení literatury a nepotřebě její diverzifikace, k onomu rozdělování stále dochází, především z marketingových důvodů. Dnešní čtenář je zaměřen převážně na lehce stravitelnou literaturu, ve stylu televizních pořadů. Obecně vzato však díky svobodě v naší republice

---

²¹ .“ ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 22. ISBN 8085364573

²² ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 23. ISBN 8085364573.

můžeme bez problému číst a psát cokoliv. Fandom jako takový oplývá stovkami autorů i autorek a četnost povídek se pohybuje v řádech tisíců.

V kamenném nespécializovaném obchodě však až na výjimky hard science fiction nekoupíme. Jedním z nejčtenějších a nejdůležitějších stále publikujících autorů v Čechách je všudypřítomný Ondřej Neff.

6 VYBRANÉ OSOBNOSTI SCIENCE FICTION

6.1 Jules Verne (1828 – 1905); Francouz

Rodilý Francouz Jules Verne, jeden ze zakladatelů science fiction vystudoval práva a pracoval jako úředník a spisovatel. „*K myšlence vědeckého románu Verneho přivedl A. Dumas st. A E. A. Poe, jehož literární mystifikace v něm vzbudily obdiv, ale i kritický zájem: vytkl si jako hlavní zásadu své tvorby maximální věrohodnost v rámci fantastiky.*“²³ Verne proslul mnoha vynálezy jež provázeli jeho tvorbu. Svět science fiction ovlivnil svou tvořivostí a úsilím, originalitou a nápaditostí.

Ve svém románu Pět neděl v Baloně (1863) se rozpovídá o tajuplné cestě dvou vzduchoplavců. Ke své vzdušné plavbě použijí zcela říditelný balon se zařízením umožňujícím podle potřeby klesat a stoupat především kvůli autorem předpokládané existenci různých větrů v závislosti na výšce. Ačkoliv sám román byl inspirován v té době aktuálními leteckými pokusy jak s balony tak s vyvíjením letadel, jeho předpověď byla velmi pokroková. Plné ovládní v té době nebylo možné.

Ve svém díle Cesta do středu Země (1864) se při tajuplné cestě malého dítěte v pozadí dozvídáme pozitivní názor autora na evoluční teorii Charlese Darwina, přestože tato teorie začala být přijímána až v polovině sedmdesátých let devatenáctého století, za naprostého nesouhlasu a bojkotu církve. Spory o platnost teorie neustávají navzdory jejímu uznání stran vědecké veřejnosti, k němuž jsme dospěli spolu s testy DNA.

Ze Země na Měsíc (1865) je název románu o kosmické cestě třech lidí. Účelem cesty je obletět měsíc pomocí rakety ve tvaru projektilu, vystřelené obrovským dělem. Navzdory četným chybám technologického charakteru odpovídajícím znalostem této

---

²³ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. Encyklopedie literatury science fiction. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

doby byl jeho román předpovědí. O sto let později v roce 1965 sovětský kosmonaut Alexej Leonov stejně jako hrdinové Verneho příběhu vystoupil jako první člověk ve skafandru do otevřeného kosmického prostoru., přičemž začátek vesmírné éry člověka dobývání kosmu bylo uvedeno do pohybu již v říjnu roku 1957, kdy došlo ke startu první družice jménem Sputnik. Jules Verne dokonce ve své knize umístil místo startu své rakety na Floridu ze stejného důvodu jako ve skutečnosti americká vláda start misí Apolla, tedy co nejbližší k rovníku z důvodu potřeby nižšího množství energie, jak je v knize popsáno. Stejně jako naše moderní vědecká společnost ve skutečnosti spisovatel určil ve svém příběhu za přistávací plochu oceán.

Jedno z nejznámějších literárních děl několikrát zfilmovaných a animovaných nazvané Dvacet tisíc mil pod mořem (1869 – 1870) je dílo o cestě francouzského přírodovědce a jeho sluhy na palubě fregaty pátrající po neznámém mořské obludě. Při nehodě byli svrženi do moře, odkud je zachránila ponorka. Stali se nedobrovolnými vězni a spolu s kapitánem poznávali mořský svět. Při svých cestách narazili na starodávné zbytky Atlantidy. Procházeli se po dně oceánu oděni do skafandru – vynálezu kapitána lodi. Byli vybaveni nádobkou na vzduch umožňující jim desetihodinový pobyt pod vodou. Román obsahuje velmi podrobný popis ponorky samotné.

Se svým dvojitým ocelovým pláštěm, systémem propojených nádrží umožňujícím plavidlu pohybovat se libovolně nahoru a dolů do hloubky deseti kilometrů pod hladinu, směrovým a hloubkovým kormidlem řízeným z kopule umístěné na vrchu ponorky a okny i reflektorem, jsou vybavena pohonem na elektřinu, díky níž ovládala posádka i strojovnu, elektromagnety poháněným generátorem a všemi prvky nastavitelnými, ačkoliv v pozadí tvorby probíhaly skutečné pokusy s ponorkami těm dnešním velmi vzdálenými, Verne představil téměř dokonalý koncept do té doby neznámý a nepotvrzený v jeho šíři možností. V románu Ocelové město (1879) představuje Jules Verne vytvoření ideálního města na straně jedné a v jeho sousedství obrovskou továrnu na ocel a s tím související výrobu zbraní. V příběhu se setkáme s dělem schopným překonat vystřeleným projektilem velkou vzdálenost a se střelou naplněnou oxidem uhličitým zmrazivší přítomné při svém náhodném výbuchu. V roce 1863 napsal Verne depresivní román odehrávající se v Paříži ve dvacátém století. Popsal město plné

skleněných výškových budov, vozy a dráhu poháněné magnety, dokonce i počítač. Jsme svědky plného zapojení technologií do fungování lidského života. Dnes tolik běžné věci jako elektrické osvětlení, komunikace telefonů a faxy. Hlavní hrdina příběhu je svědkem koncertu s propojenými klavíry na elektřinu, kterou město používá také k popravám.

I dnes v jedenadvacátém století většinu veřejnosti udivuje způsob, jakým autor popisuje a představuje svět plný technologií se svým typickým kladným sociálním smýšlením. V jeho příbězích z budoucnosti je většina nejmodernějších vynálezů určena k zabíjení, či znepríjemňuje život lidem na okraji společnosti, jež je upevňován právě onou technologií. Přínos Julese Verna pro naši společnost je neopominutelný, jeho odkaz nadšení pro vědu zůstává stále živý a věrohodný.

6.2 Isaac Asimov (1920 – 1992); Američan

Americký občan ruského původu Isaac Asimov se věnoval publikování science fiction a povoláním byl učitel jím vystudované biochemie. Tento autor se v rámci vědeckofantastické literatury proslavil především jím formulovanými Zákony robotiky, jež dodnes zůstaly platné pro obor robotiky. Podle prvního zákona robot nesmí ublížit člověku nebo svou nečinností dopustit, aby bylo člověku ublíženo. Druhý Zákon robotiky stanoví, že robot musí poslechnout člověka, kromě případů, kdy je to v rozporu s prvním zákonem. Třetí zákon říká, že robot se musí chránit před poškozením, kromě případů, kdy je to v rozporu s prvním nebo druhým zákonem.

„Od počátku čtyřicátých let na sebe A. ve science fiction časopisech upoutal pozornost zejména dvěma povídkovými cykly – povídkami o robotech s pozitronovým mozem a sérií novel o Základně (v českých vydáních nepřesně nazýváme Nadace). Ve – v pořadí třetí – robotické povídce nazvané Liar!(Lhář!, 1941) se na scéně poprvé objevuje robopsycholožka Susan Calvinová, která bude později řešit ne jeden zapeklitý případ robopsychologie, a také první ze slavných tří zákonů robotiky. Všechny tři zákony představují jakýsi zásadní morální kodex robotího uvažování, se objevují až o rok později v povídce Runaround (Hra na honěnou, 1942).“²⁴ Autor, používající slovo robot

---

²⁴ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. Encyklopedie literatury science fiction. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

přisuzované Karlovi Čapkovi za doby své činnosti sepisuje stovky psaných děl a odkazů. Dnes je Isaac Asimov považován za otce robotiky.

Jeho první publikovanou povídkou byla povídka Robbie z roku 1939. Asimov je autorem dosud neuskutečněného konceptu pozitronového mozku, fungujícího na biochemické bázi. Dnešní věda pracuje s primitivními principy fungování počítačů, ať už na bázi atomů či robotů vytvořených manipulací s DNA.

Dodnes si neumíme realizaci tak složitého přístroje představit za použití dostupných technologií. Ve svých předpovědích pro budoucnost ohlásil kávovary, automatizované domácí uklízeče i roboty v běžném životě. Společnost Honda zkonstruovala robota jménem Asimo, což je zkratka anglických slov a nikoliv odkaz na tohoto spisovatele. Tento robot však zvládá mnoho úkolů právě v duchu spisovatele Asimova. Je schopný lidské chůze, běhu, orientace v běžném lidském prostředí a komunikuje. Jeho výrobce tvrdí, že disponuje inteligencí čtyřletého dítěte.

Jediným rozdílem je údajně fakt že robot, ač se sám učí hmatu, zraku i rozpoznávání řeči – nemá sám od sebe impuls ke zkoumání svého okolí, narodil od dítěte. Význam díla Isaaca Asimova v současné době nedokážeme relevantně posoudit, vyjma motivace pro vědeckou i širokou veřejnost a námět ke zkoumání jak našeho postoje vůči budoucnosti, tak technologický směr – jímž se ubíráme.

Mnohá díla tohoto autora byla zfilmována, představena v divadle či v rozhlasu. Svým jménem překvapuje v učebnicích na základních, středních i vysokých školách. V knize Ani sami Bohové (1972) představuje autor pumpu umožňující čerpání energie mezi dvěma světy, zmiňuje zde i mimozemšťany. Toto dílo je sociálně laděné, představuje obrovský technický pokrok v rukách civilizace, která k němu ještě nedospěla a oplývá leností a chamtivostí, jež ji nutí zneužívat levnou energii. Tenká hranice mezi paralelními realitami je narušena. Asimov se zamýšlí nad negativními dopady technologií, uvědomuje si ve svých dílech prospěch i riziko budoucích technologií. V díle Konec věčnosti (1955) se dočteme o metodě kontrolování vývoje lidstva za použití přesně naplánovaných cest do minulosti.

Isaac Asimov nás připravil na existenci miniaturních počítačích strojů v robotech i trojrozměrné filmy, ohebné displeje a další.

7 SCIENCE FICTION VE FILMU

7.1 Cesta na měsíc (1902, Georges Méliès; Francie)

Černobílý film trvající pouhých čtrnáct minut pojednávající o otázce cestování na měsíc. Začíná vědeckým kongresem plánujícím cestu za účelem prozkoumání měsíce. Raketa ve tvaru patrony přistane přímo v oku měsíce představovaného antropomorfskou bytostí. „*První vědeckofantastický film nesmí opomenout divák, který hledá kořeny těchto filmařských konvencí, které později ovlivnily celý žánr.*“²⁵ *Cesta na měsíc* – první science fiction film zahrnující ve své myšlence touhu objevit měsíc, poznat jeho případné obyvatele, počítající s nepřátelským jednáním a nebezpečnou situací v rámci příletu na něj i návratu na Zem.

7.2 Kabinet doktora Caligariho (1919, Robert Sieně; Německo)

Jedná se o základní dílo bizardní a fantastické kinematografie, jež zveličuje a karikuje skutečnost. Najdeme zde přehnaně groteskní nábytek, nerealistické kulisy a hraní na způsob hysterie. „*S atmosférou laciné poutové atrakce, s hypnotickým padouchem v podobě šíleného vědce a s netvorem v trikotu, který unese hlavní hrdinku, představuje Kabinet doktora Caligariho důležitý raný příspěvek hororového žánru.*“²⁶ Hororový příběh plný vražd, lží a lidí z běžného všedního života. Čaroděj – šarlatán, médium psychicky narušený člověk. Neskutečné prostředí ze skutečného světa. V tomto filmovém díle spatřují odkaz iracionální myšlenky inspirující diváka k zamyšlení se nad fiktivním světem. Poskytuje duševní potravu probuzením mozku za pomoci agresivních obrazových vjemů při sociální sféře.

---

²⁵ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 26. ISBN 80-242-1485-7

²⁶ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 36. ISBN 80-242-1485-7

7.3 Metropolis (1926, Erich Sommer; Německo)

První snímek žánru science fiction s prostou takřka pohádkovou zápletkou. Hýčkaný syn vůdce Metropole – dokonalého superměsta se dozvídá o bídném životě dělníků v jeho podzemí zajišťujících chod celé společnosti. Dojde ke střetu vyvolených a zotročovaných, k jejich usmíření a vyrovnání společenských stavů i postojů. „*Politika se zde mísí se středověkými a biblickými odkazy a vytváří zvláštní odcizené obrazy: futuristický robot upálený u kůlu, šílený vědec s ocelovými pažemi, který je zároveň alchymistou z patnáctého století, dělníci, jež se s námahou plahočí rozlehlou továrnou do chřtánu stroje, který představuje starověkého boha.*“²⁷ Tento film rýsuje tematiku zdánlivě perfektní moderní civilizace posedlé konzumem a třpytivým nádechem dokonalosti, žijící nevědomky na úkor dělnictva zajišťujícího jejich přežití. Bolestivá otázka tříd a bohatých versus chudých lidí, nelidskost strojů při absenci duše. Soužití parazitického ladění a neštěstí bezbranných otroků.

7.4 Hvězdné války (1977, Georgie Lucas; USA)

Hvězdné války jsou fantasy i science fiction počinem, kde se setkáme s vesmírnými loděmi, rytíři, rozličnými živočišnými druhy na úrovni člověka a planetami. Na planetách vidíme běžná povolání jednoduchých světů. Došlo k vytvoření kompletního nového světa, vesmíru kde není nic obyčejné a vše je fantastické.

Dnes už kultovní film neustále oslovující nové a nové generace diváků, je středem mezi mimozemskými válkami a pozemskými starostmi o cizí planety. Ve filmu Hvězdné války se nacházíme v budoucnosti ve fungující republice spojenců, snažících se udržet mír. Protiklady vesmíru jsou reprezentovány stranou temna a stranou dobra. Na obou stranách je armáda převážně pěšáků, poslouchajících rozkazy.

Ti nejvíce zlí jsou převážně zkažení byrokraté či představitelé zla samotného. Film provází vstřícná upřímná snaha o realitu v domorodém kabátě. „*Hvězdné války mohou působit poněkud přihlouplým dojmem, obzvlášť když si uvědomíme, že většině lidí*

---

²⁷ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 62. ISBN 80-242-1485-7

v polovině sedmdesátých let se při slovu science fiction vybavila výprava ze seriálu *Star Trek* či zvláštní efekty na šňůrce zavěšené ozdobné automobilové poklice ze snímku *Plan 9 from Outer Space* (1959). Lucas měl ale mnohem větší cíle. Dvě desetiletí předtím, než mohly být k tvorbě fantastických světů a dalekých planet využity obrazy generované počítači, pracoval Lucas s neuvěřitelně propracovanými modely, chytrou kamerou a výborně zvolenými exteriéry.“²⁸ Líbivost a všestrannost tohoto filmu způsobila jeho oblíbenost i mezi veřejností nevyhledávající science fiction. Malé děti viděly pohádku, rodiče milostný příběh v pozadí politické hry. Dívky se staly princeznami, muži rytíři dobré nebo temné strany.

Tento příběh nás nutí k zamyšlení nad lidskými vztahy a vlastní fantazií, ukazuje nám vznášedla, technologické vymoženosti a potřebu duchovního růstu.

7.5 Matrix (1999, Andy Wachovski, Larry Wachovski; USA)

Film *Matrix* je dalším z řady kinematografických děl, jež zakotvilo v řeči teenagerů. Pokud je někdo ospalý či nepozorný bývá požádán, aby se odpojil z *Matrixu*. Vědeckofantastický film nám předkládá katastrofickou budoucnost spojenou se super – inteligentními stroji schopnými sebereplikace snažícími se vyhladit lidstvo. Hlavní hrdina zjistí že svět, ve kterém dříve existoval je pouze počítačová simulace zobrazovaná v jeho mozku napojeném na systém sdílené virtuální reality. „*Zdá se, že stroje potřebují k přežití stálou dodávku elektrické energie a udržují celé lidstvo – kromě pár rebelů a jednoho podzemního města – ve stavu trvalé halucinace. Ležice v bezvědomí v automaticky řízených inkubátorech jsou lidé podvodně ujišťováni, že vedou produktivní život, zatímco ve skutečnosti upířům podobné počítače vysávají jejich vzácné magické kouzlo.*“²⁹ V příběhu se objevuje myšlenka poslední možné záchrany lidí před roboty, využití atomové bomby.

Důsledkem jejího odpálení je nukleární zima způsobená znečištěním atmosféry, vymření rostlin a nehostinný svět. V této souvislosti je ve zcela smyšleném příběhu i

---

²⁸ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 622. ISBN 80-242-1485-7.

²⁹ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 900. ISBN 80-242-1485-7-.

připomínka strachu z následků atomové války, jejíž hrozba je reálná. Dále vidíme strach z umělé inteligence a logické nadbytečnosti lidstva v případě existence všehoobstarajících strojů.

Zajímavou poznámkou ve filmu je nabádání hlavního hrdiny k zamyšlení se nad faktorem reality, reálnosti a znaků skutečnosti. Je položena otázka jak poznáme, zda svět kolem nás je opravdový – když vše co můžeme ohmatat, očichat, ochutnat, slyšet nebo i vidět jsou ve skutečnosti pouze elektrické impulzy v našem mozku? Setkáváme se s nahráváním dat do lidské paměti nahrazujícím učení, člověkem v počítačové hře a prostředím jež je pro něj zcela reálné.

Dále je v díle obsažena myšlenka, že pokud člověk zemře ve virtuální realitě a mozek si myslí že zemřel – lidské tělo zemře s ním. V dnešních dnech stále zdokonalujeme počítačové hry, včetně pokusů o vytvoření dokonale uvěřitelné virtuální reality.

7.6 Červený trpaslík (1988 – 2012, Rob Grant, Douglas Naylor; VB)

Britský sitcom , který svou obsáhlostí v pouze několika sériích pojme širokou škálu historických událostí na planetě, a to jak fiktivních – tak skutečných. Zazní zde jména jako Kennedy, Matka Tereza, Pythagoras, Presley a další. Tyto historické postavy zde také uvidíme, včetně některých smyšlených z animovaných filmů. Humorný příběh posádky vesmírné lodi na jejích cestách otvírá široký počet témat žánru science fiction. Setkáme se i s alternativní realitou Země kvůli změnám při cestování v čase, s alternativními Já každé postavy, paralelními světy, teoriemi vývoje a vzniku vesmíru včetně té, kdy se vesmír začne smršťovat a čas začne ubíhat pozpátku.

Jsou tu tvorové nepozemského původu, inteligentní roboti, hologramy. Ve veřejných diskuzích narazíte na převládající názor, že tomuto seriálu buď propadnete, nebo Vás vůbec nezaujme. Fanoušci tohoto seriálu si vyrábí kulisy pořadu doma, vaří stejná jídla a zamýšlí se nad tím, zda být statečný či zbabělý světoběžník. Vliv tohoto seriálu na společnost je zejména inspirativní stran nucení diváka ověřovat si historické skutečnosti, zvykat si na myšlenku meziplanetárních cest a inteligentní roboty. Budoucnost zde není ani tragická, ani dokonalá.

Zcela nenásilným způsobem nám autoři přednášejí science fiction prvky k zamyšlení.

7.7 Vetřelec (1979, Ridley Scott; Velká Británie)

Vědeckofantastický horor děsí diváka vetřelcem z vesmíru, hnízícím v těle člověka. Strach z neznámého a případných nepřátelských mimozemských organismů je zobrazován syrově a tvrdě. „*Ostatní herci údajně nevěděli, co se chystá, a je pravda, že jejich děs a zhnusení působí nefalšovaně.*“³⁰

Ve skutečnosti se i dnes vědecká obec obává možné infekce neznámými viry či parazity. Veškeré neznámé vzorky jsou umísťovány do karantény a důkladně prověřovány. Tato hrozba je reálná do té míry, dokud neprokážeme opak prozkoumáním celého známého vesmíru.

7.8 Terminátor (1984, James Cameron; USA)

Vyprávění o budoucnosti, jež se snaží ovládnout minulost, aby ovládla samu sebe. Na Zem je poslán robot, opatřený dokonalým maskováním aby neděsil obyvatelstvo a působil nenápadně. Je tvořen kovovou kostrou a napájen radioaktivními články. Má k dispozici databáze, možnost bezdrátového napojení na všechny telefonní linky, rádia, televize a další. „*Představa temné, zlé a apokalyptické budoucnosti byla v této době velmi v módě, jak dosvědčují taková díla jako Útěk z New Yorku Johna Carpentera, Šílený Max 2/Bojovník silnic Georgie Millera (oba 1981), Poslední bitva Luca Bessona (1983) nebo Prvek zločinu Larse Von Triera (1984).*“³¹ Setkáváme se s časovými paradoxy vzpomínek na události z budoucnosti, jsme vystaveni přemýšlení o zvláštní realitě.

Díky své až komiksové jednoduchosti tento film zaujal mladé lidi a vryl do paměti i lidem všech ostatních generací své jednoduché bezmyšlenkovité hlášky. Ovlivnil generace a generace, svým nábojem a filmovým poselstvím o budoucnosti, roli náhody a rozhodnutí ovlivňujících v budoucnu celý život člověka.

---

³⁰ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 653. ISBN 80-242-1485-7-.

³¹ SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, s. 708. ISBN 80-242-1485-7-.

8 KULTOVNÍ SCIENCE FICTION V LITERATUŘE

Obrněnci (1903, Wells Herbert Georgie)

Wells mimo jiné vynálezy ve své povídce dopodrobna vykresluje tank a přímo se o třináct let později spojí s Winstonem Churchillem, aby poradil armádě jak opravit a zlepšit pásy tanku tak, aby nezůstávaly uvězněné v blátě. V roce 1901 použije autor pojem antigravitace ve svém románu První lidé na měsíci (1901). Ve svých dalších dílech otvírá témata pokusů o umělé urychlení vývoje inteligence pomocí drog a operativních zákroků, útoku marťanů na planetu Zemi, cestu na Měsíc, letecké bombardování ve válce v budoucnosti.

Duna (1965, Frank Herbert)

Šestidílný scifi román odehrávající se na téměř vyschlé pouštní planetě, kde se nachází kořeny se schopností prodlužovat život člověka a otevřít mu mysl.

Den Trifidů (1951, John Wyndham)

Původně román na pokračování vycházející v časopisech, popisující oslepnutí lidí na Zemi kvůli roji meteoritů. Wyndham popsal zvláštní průmyslové rostliny zvané Trifidi, nečekaně útočící na bezbranné lidi. V pozadí můžeme cítit otázku reálné devastace přírody člověkem a naopak.

Kantos Hyperionu (1990, Dan Simmons)

Simmons v tomto díle popisuje kolonizované planety pod správou lidí, kteří se dostanou do konfliktu s vyvrženci přizpůsobenými pro život mimo planetu. Mezitím využije situace jádro a jeho umělé inteligence, vymknuvší se veškeré subordinaci. Autor se zamýšlí nad sociálním tématem, riziky vesmíru, možnostmi umělé inteligence a svou kreativitou vyburcuje fantazii čtenáře.

Enderův stín (1999, Orson Scott Card)

Scottův román z prostředí orbitální stanice, s politickou i sociální tematikou, o kontrolované výchově vyvolených dětí a nekontrolovatelném vývoji těch nehlídaných, cestování ve vesmíru.

Stopařův průvodce po galaxii (1991, Douglas Noel Adams)

Příběh se odehrává na Zemi, ve vesmíru i na vesmírných lodích. Vyskytují se tu různé formy života. Nejzajímavějším prvkem kromě ručnicku který u sebe lidský hrdina podle jeho průvodce musí neustále nosit, je myšlenka existence největšího počítače v celém známém vesmíru, který odpovídá na základní otázku bytí. Planeta Země zde představuje onen počítač, snažící se vypočítat správnou otázku definující smysl života na Zemi.

Tajuplný ostrov (1875, Jules Verne)

Ostrov a trosečníci, mezi kterými je tesař, novinář, přírodopisec a inženýr. Velmi napínavý román sociálního ladění na téma lidského soucitu, vzájemné pomoci a úspěšné spolupráci lidí s využitím jejich technických znalostí.

Malevil (1972, Robert Merle)

Tématika atomové hrozby a zničení světa jak jej známe, podmínky veskrze primitivní a hrstka živočichů přeživších katastrofu. Přeživší řeší jak se k situaci postavit. Román varuje čtenáře před hrozbou zneužití vědy a sleduje charaktery a případný sociologický vývoj zúčastněných.

Jedná se o neustále aktuální tematiku jaderné bezpečnosti, která nám umožní se zamyslet nad případnými následky a podívat se do světa v jakém se nechceme ocitnout.

Bílá nemoc (1937, Karel Čapek)

Jedno z nejuznávanějších děl české literatury, dnes nabývá na aktualitě. Lék na strašlivou nemoc, dostupný pouze hrstce vyvolených. Morální otázka a sociální téma. Aktuálně se velmi často probírá téma očkování a drahých léků, dostupných pouze v některých státech. Riziko pandemie jak je popisováno v jiných science fiction dílech, je dnes reálnější díky bezproblémové mezikontinentální dopravě a otevřeným hranicím. Science fiction nás učí situacem které mohou nastat, Čapek upozorňuje na nejzákladnější problém přítomný ve všech lidských společenstvích. Proto tato kniha nelze opominout.

9 ZHMOTNĚNÁ SCIENCE FICTION

V současné době hovoříme o chytrých telefonech, a to mobily jako takové jsme neznali ještě dlouho po odvysílání seriálu Star Trek kde se objevil osobní komunikátor, tedy náš mobilní telefon, samoparkujících autech s jízdními asistenty, interaktivních domech a robotech – průvodcích v japonsku. Slepci používají elektronické navigátory komunikující přes satelit, postižení lidé ovládají myšlenkami kurzor počítače. Existuje kontaktní čočka pro diabetiky schopná změnou barvy upozornit jejího nositele na blížící se záchvat. Od přírody slepí lidé poprvé vidí díky čipům implantovaným do jejich očí. Hvězdné války se stávají realitou v případě amerických letadlových lodí instalujících si laserová děla schopná přesně zamířit na cíl a zničit. Tajné služby používají dálkové odposlechy, policie běžně disponuje s elektronickými detektory různých látek.

Naše kalkulačky mají větší výpočetní kapacitu než raketoplány doletivší na měsíc. V běžné domácnosti najdeme na desítky přístrojů obsahujícím byt primitivní software. Vůbec neregistrujeme tak běžnou věc jakou je telefon, televize, elektřina, ohřívací kotle na vodu a její filtrace. Stavíme výškové budovy s výtahy předpovídajícími počet cestujících a míst kam je povevou. Moderní budovy bank a podobně běžně disponují vlastním mozkiem. Počítače řídí přívody vzduchu, teplotu vody, množství propuštěného světla a hlídají hodnoty nadefinované člověkem pro nejvhodnější pracovní prostředí.

Rozvoj průmyslu

Jedním z nejstarších strojů ulehčujících práci byl tkalcovský stav. Zatímco v době jeho začátku vyžadoval k obsluze člověka a velkou fyzickou sílu, dnes již za lidi pracuje automatizovaný systém. Roboti oproti lidem nemají nemoce, nestávkují a nepobírají mzdu. Potřebují jen desetinu lidské záhahy a občasnou péči. Po průmyslové revoluci se rozšířil parní stroj, benzinový a naftový motor, železnice a automobily. Později elektrifikace, také předpovězená v science fiction umožnila život takový, jak jej známe dnes. Zejména pomohla v rozvoji průmyslu.

Robot

Spisovatel Karel Čapek napsal divadelní hru R.U.R. (1920), kde bylo slovo robot definující cenově dostupnou a samostatnou pracovní sílu v podobě robota, jež nevede žádný duševní život, poprvé použito. Obor robotika zahrnuje téměř všechny vědní obory vyžadující příslušné vzdělání a vysoký všeobecný rozhled. Velmi důležitá práce zahrnuje prestiž a uplatnění pro tvořivost, a inteligencí nadané jedince. V současnosti existuje široká škála robotů ať už jednoúčelových, či multifunkčních. Nejdůležitějším faktorem je schopnost robota orientovat se v prostředí – do něhož je určený. Jules Verne psal o robotech schopných orientovat se a pohybovat v prostředí lidí, tito už dnes také existují. Dnes je mezi lidmi zcela běžně rozšířený automatický vysavač pro domácnost či do bazénu, kávovary a další. Pohybujeme se automobily, vysokorychlostními vlaky na magnetickém lůžku o jakých psal Jules Verne. V Japonsku se setkáváme s roboty – průvodci, roboty – společníky, roboty – učiteli. V lékařské vědě jsou používáni roboti sestavení jako těhotná žena, pacient s různými nemocemi, dokonce i zubaři trénují na těchto přesných kopiích člověka, chovajících se podle naprogramování počítačem. Roboti dokážou křičet, bránit se, plakat, krvácet, smát se. Ačkoliv se jedná pouze o iluzi, mohou být tito roboti předzvěstí autonomních systémů s vlastní řídicí jednotkou, sny a touhami, vůlí.

Science fiction v rukou lékařů

V nemocničním zázemí potkáváme roboty převážející těžký materiál, šetřící tak lidské ruce a nohy. Zařízení schopné prozářit pacienta a určit jeho zdravotní stav (k vidění například v TV seriálu Star Trek či Červený trpaslík) se stále vyvíjí, ale v určitém smyslu už toho dokážeme poměrně hodně v připodobnění k sci-fi knihám. Máme magnetickou rezonanci, detektory cizích látek v dechu či tělních tekutinách. Výkonné mikroskopy, přístroje schopné udržet pacienta naživu i proti jeho vůli. Zatímco před osmdesáti lety nebyly léky na vysoký tlak, dnes operujeme pacientům s kardiovaskulárními chorobami kardiostimulátory schopné pohlídat správný rytmus jejich srdce. Lékař Vám sdělí, že pokud máte implantován kardiostimulátor, šance na úmrtí kvůli zástavě je téměř nulová. I kdyby Vaše srdce nebylo schopné samo od sebe dále fungovat, dokud drží pohromadě a dokáže vést elektrické vzruchy, tak nezemřete.

Trochu nám to může připomínat příběh o Frankensteinovi z roku 1818 vydaného Mary Shelleyovou. Je to běžná rutinní realita. Pro účely cest ve vesmíru a lidí vzdálené civilizaci například kvůli výzkumu v Antarktidě, bylo vyvinuto zařízení schopné operovat na dálku. Doposud tito roboti nedokáží operovat samostatně, ačkoliv chirurgům velmi pomáhají. Pojem kyborg vymyšlený Manfredem Clynesem a Nathanem Kline by dnes označoval reálně pohybující se lidi na ulici, kteří mají v těle různé náhrady. Pokusy s mikroskopickými roboty vyrobenými za účelem vpuštění do krevního řečiště pacienta jsou ve fázi zhmotněné putující kamery, výbušných kapslí s lékem – kterou Vám lékaři vpraví injekční jehlou do těla. Stejně jako předpověděl Asimov roboty na bázi DNA schopné léčit či programovatelné viry, i tyto pokusy už jsou v půli cesty k uvedení technologie do praxe. Ačkoliv tato cesta bude trvat dlouhé roky, byla vymyšlena více než před sto lety science fiction spisovateli.

Genetické inženýrství

Pouze hrstka obyvatel planety se živí původními uměle nezměněnými rostlinami. Generace lidí před námi rostliny šlechtily, vybírali jim vlastnosti a metodou omylů je třídili. Dnes věda dokáže ovlivnit rostliny i živočichy v samém zárodku počátku jejich života, dokáže zjistit, zda se jedná o vadný či vhodný kus. Dostáváme se do sporu vědy a morálky, na který jsme zvyklí.

Lidé narození v začátku dvacátého století dnes nepoznávají ani rostliny které na polích pěstujeme. Genetičtí inženýři například zkracují stvolů rostlin aby zmenšili množství nepotřebného odpadu a „nastaví“ rostliny na úroveň plození, kterou chtějí. Možnost přivolat déšť už také není nereálná, z dlouhodobého hlediska však využívána není pro svůj nejistý účinek na okolí působení případných chemických látek. Stále žijeme v době kdy podléháme silám přírody, jež nás čas od času přesvědčí o svých možnostech. Naše plánování světa kolem nás má své důsledky, a stejně jako v mnoha románech science fiction bojujeme i my v reálném světě především sami se sebou. Máme nezměrné množství způsobů jak planetu ovlivnit, nicméně neřešíme dostatečným způsobem následky a vždy dáváme přednost strážce finanční, namísto té lidské. Člověk vidí jen tam kam vidět chce, stejně jako psal Lem ve svých povídkách, většinou až na konec života své maličkosti.

Umělá inteligence

Umělá inteligence je samostatná vědecká disciplína v rámci oboru informatiky. Tato věda řeší výrobu inteligentního stroje srovnatelného s člověkem. Iphone, jedna z neznámějších elektronických „hraček“ posledních let disponuje systémem Siri. Jedná se o algoritmus schopný reagovat na příkazy a vytvářet zdání komunikace. Neustále se vyvíjí a učí. Stejně jako v knižních předlohách je schopna za Vás zavolat, vyhledávat na internetu, zjistit Vám informace. Specifikem těchto telefonů je komunikace přes internet včetně hlasového hovoru, kdy platíte data a nikoliv klasický hovor. Tedy v případě že člověk, se kterým chcete komunikovat na druhé straně má stejný přístroj. Iphone je schopný rozeznat, že se při telefonování pohybujete vozem a rovnou Vám spočítá za jak dlouho by jste mohli být na adrese čísla se kterým hovoříte, přičemž Vám tu adresu ukáže. Společnost Gogole, Inc. jeden z největších vyhledávačů na světě ukládá automaticky veškerá data která zadá uživatel do svého prohlížeče a pracuje s nimi. Vytváří algoritmy přesně pro svého uživatele a i bez jeho vědomí se přizpůsobuje a učí jeho potřebám, dokud mu to nezakážete. Běžný uživatel to ani nezjistí. Dnes už běžnou technologií jsou automobily s asistenčním systémem pro řidiče. Reagují rychleji, jezdí bezpečněji. Autopilot je ve fázi výzkumů ale reálný. Letadla už dnes vzletávají a přistávají s pouze minimálním zásahem pilotů. Navzdory množství všech dostupných poznatků a technologií, dosud jsme nedosáhli technologické singularity, tedy vyvrcholení vývoje v oboru umělé inteligence a zlom, který změní vše ostatní. Možnost vývoje směrem k dosažení technické singularity je diskutován od šedesátých let dvacátého století. Clarke připodobnil takovýto úspěch k magii. Existuje možnost náhodného či umělého vytvoření inteligentní entity která nebude pod kontrolou člověka i v prostředí kybernetického světa internetu, který se vzhledem ke své rozsáhlosti vyvíjí principem neviditelné ruky trhu. Podobnou síť můžeme vidět ve filmu Terminátor 3 (2003), která ovládne veškerý kybernetický prostor a řídí tak vše napojené na počítače. V tomto filmu jde o vzpouru strojů natolik inteligentních, že si uvědomí vlastní nadřazenost a snaží se vyhladit lidstvo. Tato myšlenka je logickou obavou, zakořeněnou ve všech vědeckofantastických dílech zabývajících se umělou inteligencí.

10 JAK SE MĚNÍ NÁŠ SVĚT

10.1 Popularizace vědních oborů

Science fiction především přispívá k popularizaci vědních oborů a jejich podporu veřejnosti, což v konečném důsledku přímo souvisí s jejich financováním a tedy i rozvojem. Vzhledem k nezastavitelnému spádu vývoje všezahrnujících technologií řešíme rostoucí kontakt počítačů a automatizace propojené s relativní umělou inteligencí současného rázu s mladými lidmi.

Díky knižním předlohám máme možnost studovat technologie dosud nevyvinuté, vytváříme studijní a pracovní obory umožňující nám jak profesní tak osobnostní růst. Žánr science fiction zasahuje do všech oblastí zájmů člověka. V duchu SF tvoříme tematické časopisy, historické a teoretické práce o SF, film, divadlo, hry, počítačové hry, hudbu, výtvarné umění, comicsy, různé ceny a ankety, soutěže nejen v Čechách ale i ve světě a další. SF mění náš svět svým jednoznačným přínosem pro rozvoj vědních oborů, navyšuje ambice nastupujících generací a rozvíjí zábavní průmysl.

10.2 Motivující science fiction

Paradoxem motivace lidí pro celkový vývoj je známá vlastnost nás všech – lenost a pohodlnost. Více snů o lepším světě a jeho zjednodušení pro všechny. Science fiction ve svých počátcích byla pouze smělymi myšlenkami několika málo lidí, kteří je v závislosti na státním zřízení té které doby směli nebo naopak nesměli říkat nahlas.

Reprezentovala pocit strachu z nových technologií, neznámého a důraz na důležitost lidské soudržnosti. Spolu s věděním roste odvaha, s níž příjemci science fiction žánru pracují s předkládaným tématem. Na začátku byly výkřiky do tmy, později obrázky na papíře. Vývoj naší civilizace se zrychloval díky zvyšující se obecné gramotnosti lidí, ochotných dále poznávat a více chápat své okolí. Literatura coby živý organismus rostla jako dítě, které občas pod válečným stínem spala. Aby science fiction mohla vzniknout, muselo lidstvo projít válečnými konflikty, které podpořily také další rozvoj a

roztočily ekonomiku. Diktatury světa vyjma Castrova režimu na Kubě, v době přísné sociální kontroly nedovolovaly science fiction literatuře proniknout mezi širší čtenářskou společnost. Ani motivace spisovatelů neodpovídala zázemí geniálních nápadů.

Člověk od přírody líný tvor, se snažil zlepšovat a zjednodušovat svůj život už od pradávna. Touha vylepšit a vidět do budoucna vytvořila science fiction.

10.3 Science fiction v každodenním životě

Spolu s novými vynálezy čtenář začínal pátrat po hlášení dalších, nových. Géniové předpovídali na papíře a ovlivňovali přímo i nepřímo další vývoj. Upozorňovali na možná rizika jak v sociální, tak technologické sféře. Člověk z minulosti by těžko pochopil způsob našeho života dnes v informačním věku. Scifi literatura se objevuje v podobě krátkých článků oznamujících novinky ve spotřební elektronice a jejich očekávané modely každé ráno u naší kávy. Ve většině případů se jedná o sponzorovaný článek přímo od výrobce.

V současné době jsme natolik přivyklí převratným novinkám v technice, že už nám nepřijdou zajímavé a pravděpodobně si jich ani nevšimneme, pokud neovlivní náš způsob života zcela nově, nikoliv nahrazuje – li pouze starší model přístroje.

Studenti a mladí jsou podporováni v touze po hledání nových informací samotnými nadnárodními giganty – společnostmi podnikajícími v energetice, vývoji farmaceutik, vojenské technologii. Tyto společnosti organizují přednášky a sponzorují sérii vědecko – naučných článků sepsaných nejuznávanějšími spisovateli science fiction, aby ukázali možnosti vývoje zdrojů energie, zpracování léčiv, nejdražší vojenské projekty.

„Jejich aktivita od začátku nebyla pouze čtenářská a společenská. Fanové, převážně studenti, pociťovali i touhu po literárním vyjádření a kritické reflexi.“³² Starší lidé se potýkají dennodenně s prací při níž nové technologie využijí a potřebují je pro přežití v souboji s konkurencí. Je v nejvyšším zájmu všech mocností navýšit počítačovou

---

³² ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 23. ISBN 8085364573

gramotnost obyvatelstva v rozvinutých zemích by se vyrovnala růstu míry zapojení pokročilé specifické mechanizace do všech potřebných oblastí lidské práci

10.4 Kybernetika

Science fiction literatura nás připravuje na plnohodnotné inteligentní roboty, kteří v současné době dělají první krůčky a inteligenci vykazují na pasivní úrovni bez abstraktního myšlení. Robotika je v současnosti velmi rychle vyvíjející se obor. Společnost Gogole, Inc. skupuje všechny schopnější společnosti a kanceláře vyvíjející umělou inteligenci a roboty. Lze očekávat že, tato společnost se stane jednou z největších na poli výroby robotů.

Předchůdci robotů byla automatizovaná zařízení vykonávající samostatně a opakovaně bez cizího zásahu konkrétní operaci, za jejímž účelem byly vyrobeny. Například lis na ocel, plnicí linka v mlékárně, mikrovlnka či myčka nádobí. Klíčovým důsledkem hromadného využití strojů bylo zvýšení efektivity práce.

Kybernetika je vědní obor zabývající se otázkami společnými pro technologické zařízení a živé organismy, hlavně zákony řízení a sdělování (přenosu zpráv). V kybernetice se zkoumá platnost obecných zákonů regulovaných soustav se zpětnou vazbou i v oblasti živých organismů a tím se obohacuje fyziologie a biologie o nový způsob nazírání na živé organismy jako na soustavy se samočinnou regulací. Kybernetika umožňuje řešit složité otázky, jako je vyrovnávání organismů se změnami prostředí, řešit funkce přizpůsobovací, zkoumat činnost smyslovou a duševní.

Zprávy z vnějšího prostředí, podněty, vjemy a počítky přijímané smyslovými orgány jsou pro organismus nositeli informací, které nervová soustava analyzuje a zpracovává tak, aby organismus vydával na podněty příslušné odpovědi. Analogicky se chovají složité stroje na zpracování informací. *„Kybernetika zkoumá různé systémy živé i neživé, které přijímají informace, zpracovávají je a na jejich základě přizpůsobují své chování. Přechod od hmoty neživé k hmotě živé souvisí s přechodem od chaosu k organizovanosti hmoty. Stupeň chaosu n. organizovanosti nějakého systému je vyjádřen velikostí tzv, entropie. Zmenšování entropie (tj. zvětšování organizovanosti systému) je důležitým projevem života a souvisí také s konstrukcí vysoce*

automatizovaných strojů (robotů), které na nejvyšším stupni mohou sami sebe reprodukovat n. dovedou samočinně vytvářet stroje dokonalejší než jsou sami. Takové stroje jsou možné, překročí – li jejich struktura určitý kritický stupeň komplikovanosti. Kybernetika se zabývá také studiem tzv. cílového chování, tj. podmíněné snahy o dosažení vytyčeného cíle tak, aby byly současně překonány překážky, které se této snaze staví v cestu. Cílové chování je vlastností jak živých organismů (např. zvířete lovícího zvěř), tak neživých soustav (řízené rakety letící za letadlem).“³³ Kybernetika vytváří jednotné hledisko na živé a neživé systémy tím, že soustřeďuje poznatky jiných oborů: biologie, fyziologie, psychiatrie, psychologie, sociologie, logiky, matematiky, strojového zpracování informací, automatické regulační techniky aj. Jedním z výsledků kybernetiky je analýza živých a neživých systémů na základě tzv. kybernetických modelů, které napodobují určité projevy vyšší nervové činnosti: podmíněný reflex, pud sebezáchovy, proces učení se, aj. Nejjednodušší kybernetické modely se chovají přesně podle předem vloženého programu, který je vypracován na základě pozorování funkce živých organismů. Vyšší typ modelů upravuje samočinně svou činnost podle vnějších popudů na základě získaných zkušeností, které si ukládá do paměti. Některé projevy vyšší nervové činnosti lze modelovat pomocí speciálních programů na samočinných počítačích.

Stejně jako jiné organismy i programovatelné stroje, disponuje člověk svým vlastním osobním počítačem – mozkem. Náš mozek je také programovatelný, nechá se přesvědčit usilovnou snahou o vkládání informací a vnímá vše okolo sebe. Kybernetika tak důležitá pro pochopení okolního světa, je součástí téměř celé škály vědeckofantastické literatury.

10.5 Nové generace

Naše děti vyrůstají v prostředí informační bouře, způsobené televizí, rádiem a všemi ostatními médii. To co dospělý člověk stále považuje za science fiction ačkoliv se jedná o věc už dnes běžně dostupnou, dítě okamžitě pochopí a přijme. Dnes je nejčtenější fantasy literatura, zastiňující klasickou science fiction. Nové generace vyrůstají u

---

³³ STRÁNSKÝ, Dr. Antonín a Dr. Tomáš Korbař KORBAŘ. TECHNICKÁ REDAKCE FRANTIŠEK TRLA. *Malá technická encyklopedie*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1966., s. 390. ISBN není uvedeno.

románů hrdiny Harryho Pottera (1997 – 2007), kreslí draky a princezny a s vědou se setkávají především v zájmových kroužcích. Science fiction změnila náš svět do té míry, že sama sebe vyřadila z běžného života. Jsme zvyklí na svítící boty, trička blikající v rytmu hudby, děti si bez problému rozumí s počítači nejnovější generace. Televizní pořady seznamují naše nejmenší s technologiemi, komixy v ranních pořadech pro nejmenší jsou plné robotů, fantastických aut a různých vymožeností. Nelze odhadnout, kolik se z těchto dětí dá na inženýrskou dráhu právě kvůli science fiction pořadům, avšak na rozdíl od dospělých děti nebudou příliš překvapené až na ulici potkají létající auto či zázračný paprskomet.

10.6 Cesta na Mars

Sen spisovatelů science fiction nabral reálných obrysů, když společnost Marce One v roce 2012 vyhlásila otevření projektu kolonizace Marsu. Vyhlásila celoplanetární konkurz pro účastníky jednosměrné expedice, jež má odstartovat v roce 2022 a stát se tak zároveň první lidskou posádkou vstoupivší na Mars. Vzhledem k míře finanční zátíženosti se vesmírný pokrok přesouvá také do rukou soukromníků. Myšlenka cesty má být výzkum, průlomová cesta a příprava planety ke kolonizaci. Všichni účastníci jsou seznámeni s tím, že cesta je bez návratu. Rozhodli se opustit rodiny, děti a především planetu Zemi. Celosvětové šílenství a emocemi zabarvené reakce podtrhuje snaha novinářů dostat z tohoto tématu maximum. Obyvatelé Země jsou zřejmě psychicky připraveni pár lidí obětovat a čekat co se bude dít dál, v přesvědčení že tak činí pro dobro budoucích generací či jen pro zábavu. Tato expedice má být nonstop reality show, vysílaná pro celou planetu. *„Na misi Mars One není tedy vůbec nic ušlechtilého, jak se to veřejnosti podsouvá, nýbrž jde o prachsprostý voyerský byznys. Podívaná na doživotní dobrovolné vězně, z nichž jednoho to nepochybně velmi začne mrzet. Diváků zaručeně budou miliardy a tato show už nikdy neskončí. Tak či onak, lze určitě předpokládat dvojí: projekt se nejspíš uskuteční.“*³⁴

Skutečný význam této cesty na Mars a osud lidí kteří se obětují zůstane otázkou až do jejího uskutečnění. Faktem je že z dlouhodobého hlediska, v řádech miliónů let je

---

³⁴ DŘEVOJÁNEK, Milan. SPOLEČNOST: Mars One: Pokrok, nebo divácký hyenismus? Byznys!. [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost-mars-one-0qk-/p_spolecnost.aspx?c=A140104_233401_p_spolecnost_wag

cestování vesmírem za předpokladu přežití lidstva nutností. Dokonce i naše galaxie spěje svým pomalým vesmírným tempem k zániku a nic tomu nemůže zabránit. Příslib technologií umožňujících dlouhé meziplanetární cesty se zdá být, jak tomu předpověděli spisovatelé literatury science fiction, jediným východiskem.

ZÁVĚR

Science fiction ovlivňuje generace lidí především inspirativně. Vědeckofantastická literatura nás nutí přemýšlet, pátrat po skutečnostech, k nimž věda dosud nedospěla. Díky této literatuře se pomalu sžíváme se stále se vyvíjející technikou, získáváme zkušenosti a možnost vyrovnat se se světem dosud neexistujícím. Stáváme se odolnějšími bytostmi, bystříme svůj smysl pro vnímání nepojmenovaného. Otevřená mysl dětí v nás pomalu umírá spolu s dospíváním, hodnocení možností a reality se stává tvrdším. Science fiction nám předkládá fiktivní světy a prostředí, jež mnohdy odráží budoucnost se zarážející pravděpodobností uskutečnění.

V určitém slova smyslu již bojujeme i ve vesmíru. Mezikontinentální rakety jsou dnes tak běžné, jako mléko a chléb. Raketoplány byly odloženy do skladišť – aby uvolnily prostor pro dokonalejší dopravní prostředky. Vnějšek planety a atmosféra je oblastí prozkoumanou, vládami okupovanou a znečišťovanou. Jsme zde jako doma. Filmoví producenti se věnují čím dál více budoucnosti, zejména palčivým problémům spojeným s nedostatkem ropy, hrozcími katastrofami, změnám uspořádání světových mocností, globalizaci a řešením pro lidstvo.

Milióny dětí vyrůstají dodnes na těchto příbězích plných dobrodružství a zápletek v neznámých světech viděných očima běžného cestovatele tady na Zemi nebo cestovatelem ve vesmíru. V některých případech spisovatelé přímo kontaktovali vědecká zázemí, aby pomohli vylepšit konkrétní řešení technického problému. Jejich díla jsou a byla inspirací jak pro laickou veřejnost, tak i pro tu odbornou. Díky vědeckofantastické literatuře vznikají nové obory a školské programy i semináře, lidé se sdružují za účelem poznávání vědy se zábavným prvkem. Malé děti se mohou naučit, že nic není nemožné – alespoň pokud věda nedokáže opak, který může být v budoucnu opět vyvrácen. Science fiction nás učí víře, nadějím a snům v pokrok, lepší svět a upozorňuje nás na zodpovědnost člověka za své činy, a především výtvoř.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAMOVIČ, Ivan a Ondřej NEFF. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Vyd. 1. Praha: R3, 1995, s. 19. ISBN 8085364573

ASIMOV, Isaac. Já, Asimov: paměti. Vyd. 1. Překlad Pavel Medek. Praha: Český spisovatel, 1996, 661 s. ISBN 80-202-0608-6.

DRAAISMA, Douwe. *Metafory paměti*. Vyd. 1. Překlad Ruben Pellar. Praha: Mladá fronta, 2003, 281 s. Kolumbus, sv. 161. ISBN 80-204-0919-X.

Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. 1. A-G. 1. vyd. Praha: Academia, 2000, 900 s. ISBN 80-200-0797-0.

NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

SCHNEIDER, Steven Jay. *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*. Vyd. 1. Knižní klub: Volvox Globator, c2006, 416 s. ISBN 978-80-7391-320-5.

STRÁNSKÝ, Dr. Antonín a Dr. Tomáš Korbař KORBAŘ. TECHNICKÁ REDAKCE FRANTIŠEK TRLA. *Malá technická encyklopedie*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1966., s. 390. ISBN není uvedeno.

Seznam použitých internetových zdrojů

DŘEVOJÁNEK, Milan. *SPOLEČNOST: Mars One: Pokrok, nebo divácký hyenismus? Byznys!*. [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:
[http://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost-mars-one-0qk-
/p_spolecnost.aspx?c=A140104_233401_p_spolecnost_wag](http://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost-mars-one-0qk-/p_spolecnost.aspx?c=A140104_233401_p_spolecnost_wag)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Barbora Albrechtová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Působení a vliv science fiction na náš svět

Rok: 2014

Počet stran textu: 41

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: PhDr. Soňa Štroblová